

I. SPRACHWISSENSCHAFTLICHE BEITRÄGE

Zdeněk MASÁŘÍK

Zu einigen Triebkräften der Sprachmischung in den frühneuhochdeutschen Mundarten Mährens

Résumé

K některým faktorům jazykového mísení v raně novohornoněmeckých nářečích Moravy

Morava byla v minulosti územím, na kterém se střetávaly a mísily dva německé nářeční proudy: středoněmecký a středobavorský. Jakým způsobem tyto procesy ovlivňovaly mimojazykové skutečnosti, dokládá autor článku na příkladech několika moravských lokalit: Brna, středomoravského Hněvotína, jihomoravských Hustopečí a Hřebečska.

Summary

On several factors in language-mixing in the early modern High German dialects of Moravia

In the past, Moravia was the site of contact and mixing of two German dialect groups: Central German and Central Bavarian. The author shows how these processes were affected by extralinguistic reality using examples from several locations in Moravia: Brno, Hněvotín in Central Moravia, Hustopeče in South Moravia, and Hřebečsko (Schönhengstgau).

Norbert Richard WOLF

Welttexte und Textwelten

Résumé

Světové texty a světy textů

Východiskem přednášky „Světové texty a světy textů“ je detailní analýza úryvku Goethova Fausta (Lynceova píseň), při níž jsou aplikovány téměř všechny základní lingvistické disciplíny. Pomocí této analýzy autor demonstruje, jak texty dokáží vytvářet vlastní světy a jak obtížné (někdy nemožné) je převést tyto světy do jiného jazyka. V této souvislosti poukazuje na skutečnost, že současné používání angličtiny jako odborného jazyka v německém prostředí je spojeno s ochuzením výrazových možností a je vážným nebezpečím pro další rozvoj němčiny jako odborného jazyka.

Summary

World Texts and Worlds of Texts

The lecture ‘World Texts and Worlds of Texts’ draws on a detailed analysis of an extract of Goethe’s Faust applying almost all fundamental linguistic approaches. Via this analysis, the author demonstrates how texts are capable of creating their own worlds, and how difficult (and sometimes impossible) it is to transfer these worlds into another language. In this connection the author points out how the current use of the English language as a medium of professional communication in German-speaking countries is related to a reduction of expressive means and represents a serious threat to the future development of German as a language of professional communication.

André BOCHYNSKI

**Onomastisches und Onomasiologisches zum Ausdruck von Exotik in Walter Moers
,Die 13½ Leben des Käpt'n Blaubär‘**

Résumé

Exotično v románu Waltera Moerse ,13 a ½ života Kapitána Modrého medvěda' z pohledu onomastiky a onomasiologie

Jak se výběr vlastních jmen podílí na vytvoření exotické atmosféry a jejího intenzivního vnímání čtenářem? Poetická onomastika příspěvku směřuje k odhalení typizačních, zařazujících, onomatopoických a 'mluvících' vlastních jmen v románu W. Moerse ,13 a ½ života Kapitána Modrého medvěda'. Analýza dále rozlišuje jména osobní, jména obecná a zeměpisné názvy a nabízí rovněž popis a interpretaci úlohy, kterou v textu hrají archaismy a jiná pojmenování z periferie současné slovní zásoby. Cílem studie je zjistit, co výběr slov evokujících neobvyklé, zvláštní nebo přímo fantastní představy a vize znamená pro autora a jaký efekt přináší čtenáři.

Summary

Onomastology and onomasiology on expressing the exotic in Walter Moers' *The 13½ Lives of Captain Bluebaer*

How do proper names inspire an appreciation for the exotic in the reader? This poetic onomatology focuses on decoding typifying, classifying, sound-symbolising and talking proper names. This ultimately enables one to distinguish between personal, generic, and geographical names. These distinctions, as well as an appreciation of the role played by historical but forgotten vocabulary, make possible an explanation of what using certain names to produce untypical, strange or even fantastic images and visions means to the reader and author respectively.

Angelika FEINE

Wortbildungen mit Euroanglizismen

Résumé

Role euro-anglicizmů v současné německé slovo tvorbě

V současné němčině hraje užití cizích morfémů stále výraznější roli. Ze srovnávacího studia jazyků rovněž vyplývá, že se v řadě evropských jazyků vedle latinských prvků objevují v nově vytvořených slovech stále častěji prvky anglické. Příspěvek se v analýzách zaměřuje na nová pojmenování s euro-anglicizmem *seller*. Sleduje jak strukturu těchto nových forem (kompoziční prvky, grafické varianty), tak variantnost jejich významu (např. „něco, co se (obvykle) dobře prodává“, „někdo, kdo něco prodává“) a významové posuny.

Summary

Word formation with Euro-Anglicisms

In present-day German, word formation with foreign morphemes is growing. Comparisons of languages show that in addition to Latin, English morphemes are often used in several European languages to create new words. Word formations with the Euro-Anglicism *seller* are examined in this article. Besides considering the form of such formations (compositional elements, graphic variants), numerous analyses of examples will identify semantic variants of

–*seller* (“something which (usually) sells well”, “someone who sells something”) as well as semantic shifts.

Eva HOFRICHTEROVÁ

Frau ist schön und Mann ist stark. Wie soll ein einsprachiges Wörterbuch mit Phraseologismen umgehen?

Résumé

Žena je krásná, muž je silný. Jak mají být uváděny frazeologismy v jednojazyčných slovnících?

Předmětem článku je metalexikografická analýza vybraných frazeologismů vyjadřující vzhled ženy a muže. Výskyt a přesný tvar daných frazeologismů byl zkoumán ve třech všeobecných německých slovnících – „DUDEN-Das große Wörterbuch der deutschen Sprache“, „DUDEN Universalwörterbuch“ a „Wahrig-Deutsches Wörterbuch. Výzkum je zaměřen také na statut frazeologických spojení a jejich zařazení k lematu. Kromě návrhů na vylepšení zpracování frazeologismů ve slovnících, šlo také o srovnání slovníkových definic a dokladů kontextů. Na zřeteli bylo i hledisko role muže a ženy vyjádřené ve frazeologismech, slovníkových definicích nebo dokladech kontextu.

Summary

Woman is beautiful, man is strong. How should a monolingual dictionary deal with phraseologisms?

This article offers a metalexicographical analysis of selected phraseologisms expressing the appearance of men and women. The occurrence and precise form of these phraseologisms was studied in three German general dictionaries – DUDEN’s Das große Wörterbuch der deutschen Sprache, the DUDEN Universalwörterbuch, and the Wahrig Deutsches Wörterbuch. The research also focuses on the status of phraseological expressions and their assignation to lemmata. The paper proposes improvements in the treatment of phraseologisms in dictionaries and compares dictionary definitions with contextual evidence. The author also focuses on the roles of men and women as expressed in phraseologisms, dictionary definitions and contextual evidence.

Martina IMIDER

Zum Problem der Definition: Interferenz oder Transfer?

Résumé

K problému definice: interference nebo transfer?

Tento příspěvek se pokouší vnést jasno do nejednotnosti v užívání pojmů interference a transfer v lingvistické odborné literatuře. V četných definicích těchto pojmů panuje terminologická nejednotnost, což značně stěžuje jejich srovnání. Článek uvádí rovněž přehled jednotlivých klasifikací interferenčních chyb s ohledem na intralingvální a interlingvální interferenci.

Summary

On the problem of definition: interference or transfer?

This paper attempts to bring clarity to the inconsistent use of the terms ‘interference’ and ‘transfer’ in specialist linguistic literature. There is considerable inconsistency in the many definitions of these concepts, which hinders their comparison. The author also provides an

overview of various classifications of interference errors in terms of intralingual and interlingual interference.

Robin LUKAS

Lexikalische Mittel zum Ausdruck von Exotik in Karl Mays ‚Der Schatz im Silbersee‘

Résumé

Lexikální prostředky ve vyjádření exotiky v novele Karla Mays ‚Poklad na stříbrném jezeře‘

Příspěvek vychází z analýzy románu Karla Mays ‚Poklad na stříbrném jezeře‘, identifikuje lexikální prvky, kterých autor užívá k vytvoření exotické atmosféry příběhu, a pokouší se vyložit, v čem spočívá jejich úspěšnost a účinnost při recepci díla německy mluvícími čtenáři. Z výsledků analýzy je patrné, že rozhodující roli zde hrají různé typy vlastních jmen, cizí slovní zásoba, jisté tvary slov a frazeologismy. Jejich exotičnost obecně spočívá ve fonologických, ortografických a morfologických odlišnostech od mateřského jazyka čtenářů. V německy mluvící oblasti působí nezvykle, a vykazují tak základní konstitutivní rys exotična.

Summary

Lexical means of expressing the exotic in Karl May's novel "Der Schatz im Silbersee"

The present analysis, based on Karl May's novel "Der Schatz im Silbersee", examines which lexical forms are used to create an exotic effect and why these forms actually have such an effect on the German-speaking reader. The results showed that this applies in particular to various kinds of proper names, foreign language material, certain word formations and phraseologisms. Their exotic appearance is generally caused by phonological, orthographical or morphological differences compared to native language material. This makes them seem unfamiliar within the German language area and thus complies with the constitutive definition of being exotic.

Martin MOSTÝN

Zu den Nominalisierungstendenzen im Sprachbereich der Wirtschaft (Einleitung)

Résumé

Nominalizační tendence v jazyce ekonomiky (úvod)

Tento článek je koncipován jako úvod k tématu disertační práce ‚Gramatické prostředky zhušťování informace v ekonomických textech‘. Příčiny jazykové kondenzace jsou spojovány s mimojazykovou skutečností. V úvodu článku je zmíněna heterogenita pojmu ‚Wirtschaft‘ a nutnost určité klasifikace. V další části je představen analyzovaný korpus na základě navrhované typologie odborného jazyka ekonomie a související pracovní hypotézy. Poslední část tvoří analýza větné struktury daných textů (průměrná délka věty a souvětí, hypotaxe-parataxe).

Summary

Nominalizing tendencies in the language of economics (Introduction)

This article is conceived as an introduction to the doctoral dissertation entitled "Grammatical means of condensing information in economic texts". The causes of linguistic condensation are linked with extralinguistic reality. The first part of the paper discusses the heterogeneity of the term 'economic' and the need for classification. The author then presents the analyzed corpus on the basis of the proposed typology of language used in economic texts, and

introduces related working hypotheses. The final part of the article consists of an analysis of the sentence structure of the texts (average sentence and clause length, hypotaxis – parataxis).

Gabriela RYKALOVÁ

Die heutige Tagespresse und ihre Textsorten. Teil II

Résumé

Současný denní tisk a jeho textové druhy. Část druhá

Mluvíme-li o textových druzích denního tisku, myslíme na konkrétní texty v novinách, které označujeme jako zpráva, komentář, reportáž atd. V různých příručkách pro novináře je popisováno, jakou mají mít jednotlivé příspěvky, a to v souvislosti s textovým druhem, který zastupují, grafickou úpravu a jakým stylem mají být napsány. Protože ale ne vždy teorie odpovídá praxi, jsou v tomto článku charakterizovány skutečné vlastnosti jednotlivých žurnalistických žánrů, a to na základě provedené analýzy vybraných německých a rakouských novin. V první části příspěvku (viz. Rykalová 2007) byly charakterizovány jednotlivé textové druhy s funkcí informovat. V následujícím druhém dílu je pozornost věnována textům s funkcí komentovat a textům s funkcí odkazovat.

Summary

The contemporary daily press and its text types. Part two

On speaking about newspaper text types we mean concrete texts in newspapers which are referred to as news reports, commentaries, stories etc. A number of handbooks serve to instruct journalists on what kind of layout and style they should employ when producing their texts with respect to the particular text type in question. As theory does not always correspond with practice, the article describes the actual characteristic features of the respective journalistic genres based on an analysis of selected German and Austrian newspapers. The first part of the paper (see Rykalová 2007) characterised the particular text types with an informative function. The next part pays attention to text types whose function it is to commentate as well as to text types with a referential function.

Tino SCHADE

Sprache determiniert Denken! Das Prinzip der Linguistischen Relativität am Beispiel des Raumbegriffes

Résumé

Jazyk determinuje myšlení! Princip lingvistické relativity na příkladu pojmu „prostor“

Příspěvek se zabývá vlivem jazyka na naše myšlení. Je jazyk odrazem našeho myšlení a může tomu být i naopak: může se v našem myšlení odrážet jazyk? Jsme schopni se ve svém uvažování vymknout implikacím jazyka, který užíváme, a jsme pak také schopni podobně nezávisle i jednat? Na poslední z otázek by Benjamin Lee Whorf odpověděl záporně. Prezentované analýzy se opírají o Whorfovou tezi a snaží se ukázat, jak se jazyková pravidla a konvence promítají do našeho pojetí prostoru a prostorových vztahů a jak jsou jimi prostorové vztahy přímo determinovány. Uvedená kvantitativní data dokládají, že Whorfovův jazykový relativismus lze podložit i statisticky. Z výzkumu závěrem vyplývá, že pochybnosti o představě jazyka jako odrazu našeho myšlení jsou oprávněné, a to nejen v rámci filozofických diskusí, ale také v jazykovědě.

Summary

Language determines thinking! The principle of linguistic relativity using the example of the concept of *space*.

This article deals with the influence of language on our thinking.

Is language an image of our thoughts and our thinking or might it not be vice versa – our thinking as an image of our language? Are we able to think in a different way than that implied by our language? According to Benjamin Lee Whorf, the answer to this last question has to be negative.

Moreover, taking Whorf's thesis as a basis, this article shows how linguistic laws, conditions and conventions are reflected in our conception of space and spatial relations, and how these conceptions are determined by language.

Statistical evidence is also cited, taking an example by Whorf and showing that the hypothesis of *linguistic relativity* can be supported statistically.

The conclusion suggests that doubts about the notion of language as an image of our thoughts are indeed appropriate – not only in the area of philosophy but also in linguistics.

Selma WEHRL

Wortkreuzungen und ihre textuellen Leistungen

Résumé

Křížení slov a jeho textová funkce

V článku je podána jazyková analýza slov vzniklých křížením, jedné z forem slovních hříček. Ačkoli jsou křížená slova považována spíše za odchylky od normy a nejsou většinou lexikalizována, těší se stále větší oblibě nejen v uměleckých textech, ale i v reklamě a žurnalistice. Autorka si vedle způsobů tvorby křížených tvarů všímá hlavně jejich funkce. Hlavní funkcí křížených slov je vzbudit pozornost: kromě toho ale křížená slova slouží k pojmenování nových jevů, napomáhají vytvářet soudržnost textů a jsou i výrazem jazykové ekonomie.

Summary

Blends and their textual function

This article offers a linguistic analysis of blends, one form of wordplay. Though blends are generally considered to be deviations from the norm and are usually not lexicalized, they are increasingly popular not only in literary texts, but also in advertising and journalism. The author examines not only the process of blending but above all the function of these forms. The main function of blends is to attract attention: in addition, blends serve to name new phenomena or create textual cohesion, and are a manifestation of linguistic economy.

II. DIDAKTISCHE BEITRÄGE

Silvia NEUMAYER EL-BAKRI

Lese-Räume. Eine Untersuchung am Beispiel ausgewählter Schulbibliotheken

Résumé

Studovny: Výzkum na příkladu vybraných školních knihoven

Příspěvek se snaží odpovědět na otázku, jak odpovídají školní knihovny požadavkům, které by měly splňovat při vzdělávání mládeže. Výzkum prováděný na třech školách v Dolním Rakousku dokládá, že činnost knihoven je třeba v mnoha ohledech optimalizovat: omezená otevírací doba, nedostatečný knižní fond i nevyhovující podmínky pro samostudium jsou často nedostatky, které je nutné pro lepší fungování knihoven odstranit.

Summary

Study rooms: Research using the example of selected school libraries

This article attempts to answer the question of how well school libraries meet the requirements of educating young people. The research was carried out at three schools in Lower Austria, and shows the need to optimize the work of libraries in many respects: opening hours are restricted, stocks of literature are insufficient, and there are unsuitable conditions for individual study. All of these are frequent obstacles to the more effective functioning of libraries, and should be removed.